

Savjetovanje je pokazalo kako je velik interes publike iz Južne Primorske prema ovom aktualnom pitanju. Naime, nakon izlaganja, referenti su odgovarali na neobično velik broj pitanja te se razvila veoma duga i zanimljiva diskusija. Ona nam je razotkrila kako ova prirodno i zemljopisno jedinstvena pokrajina živi i kako je živjela kao mješavina naroda i kultura, ta kako se nacionalna ravnoteža rušila, a jedan je narod pokušavao nadvladati ostale, te kako je dolazilo do oštih sukoba. To je ujedno značilo i istarsku tragediju u cjelini. Zato se i na ovom skupu iskristalizirao zaključak – novo zacrtana državna granica između Slovenije i Hrvatske mora ostati samo crta na papiru, jer Istra i njeni narodi i dalje moraju među sobom tijesno i plodno surađivati.

Povijest se ponavlja – ustanovili su prisutni mnogobrojni povjesničari, arhivisti i drugi slušatelji, i sami stručnjaci, te predlagali još više sličnih savjetovanja poput ovoga, na kojemu je naglasak bio na političko-administrativnom razvoju istarske povijesti – hrvatske, slovenske, talijanske. Za bolje razumijevanje ovoga istarskog procesa i za dobivanje potpunije slike o Istri i njenoj specifičnosti potrebno bi bilo raspravljati i o drugim vidovima njena života – o kulturnim, ekonomskim, etnološkim, socijalnim i drugim aspektima iz života ove pokrajine u srcu Evrope.

I na kraju, još nekoliko riječi o organizatoru – o Povijesnom društvu za Južnu Primorsku, te o časopisu koji je to društvo počelo izdavati pod naslovom "Annales". Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko relativno je mlada stručna organizacija, ustanovljena 1989. god. kao ogranak Zveze zgodovinskih društav za Slovenijo. Ustanovljeno je na poticaj mladih povjesničara i arhivista iz ovoga južnog dijela Slovenije, sa zadatkom da povezuje stručnjake i druge za povijesnu znanost i struku zainteresirane pojedince kao i ljubitelje povijesti u okviru slovenskih primorskih općina Kopar, Piran i Izola, te susjednih također južnoslovenskih općina Sežana, Postojna i Ilirska Bistrica. Svoje su djelovanje zasnovali na širokoj podlozi te su u dvije godine, otkako djeluju samostalno, organizirali mnogobrojna predavanja, te više znanstvenih i stručnih savjetovanja, stručne ekskurzije i izložbe. Njihov najveći dosadašnji pothvat svakako je prvi svezak znanstvene, spomenute revije "Annales koprškega primorja in bližnjih krajev", koja je zamišljena kao časopis u kojem svoje radove ne bi objavljivali samo povjesničari već i ostali znanstvenici različitih društvenih znanosti. No, ipak, zajednički bi nazivnik svima bio Istra i njene osobitosti. Referati, pročitani i prodiskutirani na prikazanome znanstvenom savjetovanju u Kopru, bit će također objavljeni u ovome novome časopisu.

Daniela Juričić-Čargo

ZNANSTVENA PRIOPĆENJA I. SUPEKA, P. STRČIĆA I LJ. BOBANA O BOŽIDARU MAGOVCU NA SKUPU U HAZU, 1992.

U organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, održan je 3. ožujka 1992. znanstveni skup o BOŽIDARU MAGOVCU, jednoj od najvećih ličnosti hrvatske novije povijesti o kojoj je naša historiografija dosada malo pisala, uglavnom, jer nije raspolagala potrebnom arhivskom gradom. Predavanja su održali predsjednik Akademije IVAN SUPEK, upravitelj Arhiva HAZU dr. PETAR STRČIĆ i akademik LJUBO BOBAN.

Do ovoga prvog znanstvenog spomena na Božidaru Magovca došlo je zaslugom njegova sina Nadana Magovca koji je Arhivu HAZU predao, u ime obitelji, a na poticaj akademika Bobana, rukopisnu ostavštinu svojega oca, godinama brižno skrivanu i čuvanu pod represivnim organima Titove Jugoslavije. S obzirom na izuzetno značenje ostavštine, upravitelj Arhiva HAZU P. Strčić

učinio je presedan jer je prihvatio donatorov prijedlog da se ostavština preda na uvid javnosti i prije konačne arhivističke obrade. On je, također, prvi učinio stručni uvid u ostavštinu, ocijenio je izuzetno vrijednom da se o njoj i podrobnije progovori i objavio bilješku o njoj u "Vjesniku" HAZU.

Predsjednik Akademije Ivan Supek govorio je o svojim *Sjećanjima na Božidara Magovca*. Upoznao ga je u partizanima, 1943. godine, kao čovjeka čvrstih uvjerenja čije je čitavo ponašanje pokazivalo da ondje principijelno zastupa *Hrvatsku seljačku stranku* koja pak zastupa *hrvatski narod*. Magovac je vjerovao da u partizanima upravo on najviše zastupa *hrvatsku stvar*, a tako se i ponio. Premda je na prvom zasjedanju ZAVNOH-a Filip Lakuš (također HSS-ovac) otvorio sjednicu riječima da je NOB nastavak političkog pokreta braće Radić, što je primljeno s odobravanjem, bilo je teškoća oko prihvatanja HSS-a za ravnopravnog partnera Komunističkoj partiji. Božidar Magovac je na tome inzistirao. Andrija Hebrang se s time slagao, ali Politburo KPJ nije za to htio ni čuti. Naime, prema I. Supeku, Kardelj je u Otočcu, u skladu s Dolomitskim sporazumom, isforsirao da u Fronti kao stranka mogu sudjelovati samo komunisti, a svi ostali kao pojedinci. Kocbekovi kršćanski demokrati u Sloveniji pristali su na to, ali je Magovac u Hrvatskoj ostao pri svome (premda Maček još nije bio odlučio što će). U tom su trenutku oko tog pitanja nastale napetosti između Tita i Hebranga. Za Magovca je odlazak Hrvata u NOB značio održanje hrvatskoga identiteta jer je smatrao da bi inače "*pobijedila čeinička jugoslavenska vlada koja bi zbrisala Hrvate*". Unatoč svim sumnjama koje je gajio spram komunista, kod Magovca je prevagnuo ovaj razlog i on je ušao u NOP. Na drugom zasjedanju ZAVNOH-a, u Plaškom, Magovac je, pak, nastupio kao nosilac HSS-a, obnovljenog u partizanima, ne distancirajući se od Mačeka. Izloženi program stranke bio je demokratski te je, općenito, Magovac bio važan nosilac demokratskog duha u partizanima. Zahtijevao je paritet zastupnika jer je većina u NOP-u ipak bila HSS-ovska.

Uza sve to treba reći da je Božidar Magovac u partizanima, uz Ivana Ribara, najviša ličnost Hrvatske – potpredsjednik Nacionalnoga komiteta oslobođenja Jugoslavije, član AVNOJ-a, ZAVNOH-a itd. No Hebrang je, pod pritiskom Politburoa, ispaio nedosljedan jer nije smio kroititi HSS prema svojim komunističkim mjerilima. Osim toga nije smio 1945. god. pristati na uvođenje boljševičkog sustava kojega je i sam postao žrtvom. Sporazum Tito-Šubašić, na Visu, iznuđen pod pritiskom Staljina, oslabio je Magovčevu poziciju. God. 1944. počinje likvidacija Magovca, a 1946. Hebranga. Magovac je već krajem rata maltretiran, a potom dolazi pred sud. Tako je čovjek najzaslužniji za toliki broj Hrvata u partizanima (većina zastupnika HSS-a, svi zastupnici iz Dalmacije osim jednoga ili dvojice, npr.), osuđen 1947. god. kao Mačekov teroristički suradnik. Kada su komunisti pobijedili, većina HSS-ovaca je slomljena, a dobar dio njih priklonio se KPJ. Ali Magovac je do kraja ostao na principima radićevštine. Ivan Supek je završio svoja sjećanja rečenicom: "Da Božidara Magovca nije bilo, mi bismo jedva mogli tvrditi da su ZAVNOH i Hrvatska republika osnovani na višestranačkom sistemu."

Upravitelj Arhiva HAZU PETAR STRČIĆ opsežno je i stručno govorio o "*Rukopisnoj ostavštini Božidara Magovca (1908 – 1955) u HAZU*". Iznio je biografiju utemeljenu gotovo isključivo na podacima originalnih rukopisa ostavštine – prvu u nas uopće utemeljenu na izvorima. Magovac je bio istaknuti publicist, novinar, književnik, izdavač i urednik te suradnik mnogih glasila. Bavio se slikarstvom, pjesništvom i prevodilaštvom. Bio je izuzetno angažiran politički djelatnik i aktivist, do smrti vjeran općeočovječanskom nauku braće Radić. Već se dvadesetih godina javno opredjeljuje protiv Hitlera i antisemitizma pa nije čudno da su ustaše u Jasenovcu zatočili dr. V. Mačeka, ili da se Magovac, nakon povremene ilegale, 1943. godine aktivno priključuje NOP-u (zajedno sa ženom i četvero djece). Kao jedan od najviđenijih predstavnika HSS-a postao je sudionikom II. zasjedanja AVNOJ-a (prvi diskutant poslije Titova referata) te članom predsjedništva AVNOJ-a. Bio je potpredsjednik Titove ratne vlade NKOJ-a te član triju izvršnih odbora ZAVNOH-a, HSS-a i JNOF-e Hrvatske. S obzirom na svoju izrazito hrvatsku

političku opciju i nepopustljivost u svojim političkim stajalištima te da je Titova komunistička Jugoslavija našla novoga privremenog partnera u bivšem hrvatskom banu Ivanu Šubašiću, Magovac je tijekom 1944. bio prisiljen dati ostavku na sve funkcije, a iz JNOF Hrvatske isključen je dopisom potpisanim od Franje Gažija i Andrije Hebranga. Tada je interniran na o. Visu te je bio pod stražom ondje i u Zagrebu. Od 1945 – 47. radi kao upravitelj Gradske knjižnice u Zagrebu. Iako je pokušao, nakon rata nije se uspio politički angažirati sa Šubašićem. God. 1947. je uhićen zbog "aktivnog rada u Mačekovoj špijunsko-terorističkoj organizaciji" te zbog kontakata s emigracijom koja se spominje i u procesu Slavku Kvaterniku, jednome od ustaških vođa. God. 1948. je osuđen na 6 godina zatvora s prisilnim radom te na gubitak građanskih prava osim roditeljskih, na 3 godine. (U presudi se posebno naglašava krivično djelo uvrede i klevete državnih rukovodilaca, među kojima i Karla Mrazovića.) Punih 6 godina proveo je u Staroj Gradiški. Molbu Magovčeve djece za pomilovanje oca odbio je god. 1950. Prezidij Sabora NRH s potpisom predsjednika Karla Mrazovića. God. 1953. bio je u bolnici u Zagrebu, a tada je oslobođen. Preminuo je, teško bolestan, 1955, već u 47. godini života.

Nakon ove kratke biografije, P. Strčić se podrobnije osvrnuo na Magovčevu rukopisnu ostavštinu koja se sada čuva u Arhivu HAZU. Ona, nažalost, nije cjelovita jer su njezini dijelovi u četiri navrata oduzimali (1931. jugoslavenska kraljevska policija; 1943. ustaše; 1947. i 1948. jugoslavenski komunistički represivni organi). Međutim, Magovčev brat Jurica se potrudio, unatoč nastojanjima OZN-e i UDB-e, da ostatak ostavštine bude pomno skriven i ona je sada, zahvaljujući njemu, i sinu Nadanu, dostupna. Dijelove ostavštine sradio je sam Magovac, a ostatak njegov sin Nadan koji je izradio i svojevrstan vodič (opis) ostavštine, mjestimično čak i registiran i komentiran (npr. razriješene su brojne šifre i kratice). Međutim, ostavština nije sređena prema arhivističkim principima; sastoji se od arhivske, knjižne, novinske i druge građe. Ima pisama, dopisnica, spisa državnih nadležstava, letaka, plakata, crteža, slika, fotografija itd. Od atraktivnijih dijelova ostavštine, P. Strčić navodi: materijal o braći Radić i Hrvatskom seljačkom pokretu; bilješke za Magovčevu autobiografiju; bilješke o djelatnosti i ličnosti nekih osoba; bilješke iz kojih su vidljive jasne razlike između Mačkovih i Magovčevih viđenja političkog razvoja Hrvatske i Hrvata uopće, uz dužno poštovanje Mačeka; izrezak sa sjećanjem Moše Pijade u kojemu se spominje kako je Magovac, kao vijećnik AVNOJ-a, predlagao da se Jugoslavija uredi kao *konfederacija*, a ne kao federacija. Sadržaj Magovčeve ostavštine bacit će novo svjetlo na niz događaja i ličnosti iz novije hrvatske povijesti, pa tako i na *Andriju Hebranga*. Naime, riječ je o sukobu dviju antifašističkih hrvatskih opcija – Hebrangove komunističke i Magovčeve građanske. Tragedija je da su u konačnici obje doživjele poraz. U Magovčevim bilješkama stoji npr. da je, negdje nakon II. zasjedanja AVNOJ-a, dok je s njim Hebrang jednom razgovarao u četiri oka, ležao između njih revolver na stolu (!). Da je Magovac bio važna ličnost svojeg doba – upozorava P. Strčić – potvrđuje i poznata činjenica da ga je znameniti slovenski slikar *Božidar Jakac* odabrao za portretiranje, avnojevskih dana 1943. god. u Jajcu kada je napravio i onaj znameniti Titov portret. Reprodukcijska ovog crteža čuva se danas u Arhivu HAZU, a original se nalazi u posjedu Magovčeve kćeri dr. Milice Magovac Švarc u Kanadi (kamo je bio potajice prebačen).

Najopsežnije predavanje bilo je izlaganje akademika Ljube Bobana pod naslovom: "Božidar Magovac u borbi za Hrvatsku". Boban također inzistira na tome kako je Magovac zaslužan za velik odaziv Hrvata u NOB, a osobito za odaziv *seljaka*, s obzirom na to da se obično govori o radničkoj klasi, diktaturi proletarijata itd. U jesen 1944. godine, od 121.000 boraca, pod zapovjedništvom Glavnoga štaba Hrvatske, bez deset brigada koje se nalaze izvan Hrvatske, bilo je 60,4% Hrvata, 20% Srba, 7 % drugih itd. Od tog broja je 70% seljaka. Osim toga, zasluga je Magovčeva i to da je u redove antifašističkog pokreta unio humanu demokratsku dimenziju koja tom pokretu daje izuzetno obilježje. Lj. Boban prikazao je i uže jugoslavensko okruženje u kojem Magovac određuje smjernice svojeg djelovanja. To su tri koncepcije: 1. komunistička, 2. fašistič-

ka i 3. građanska, tj. buržoasko-demokratska. Sukob tih triju ideologija dovodi do raspodjele političkih snaga. U Srbiji postoje: lijevi komunistički pokret; desni pokret – Nedićeva vlada, Ljotičev pokret itd.; i, onaj najmasovniji predstavnik staroga građanskog sustava – četništvo. U Hrvatskoj također postoji isti raspon, ali s tom razlikom što je njegov najmasovniji dio Hrvatska seljačka stranka. Bitna je razlika upravo tog najmasovnijeg reprezentanta u Srbiji i ovoga u Hrvatskoj. Lj. Boban prikazao je i *Politiku saveznika*, osobito Britanaca, prema zbivanjima na tlu Jugoslavije. Ta se politika, prema Bobanu, odvija u nekoliko etapa:

I. etapa traje do 1943. god. Saveznici bezrezervno podržavaju četnike, ne zato što ne znaju, već zato što znaju što se događa. U pitanju su dugoročni ciljevi.

II. etapa počinje u proljeće 1943. god. kada balkansko ratište postaje važno zbog invazije na Siciliju i ostali dio Italije. Tražeći saveznike, Britanci počinju podjednako podržavati obje strane, i četnike i partizane. Saveznici se iskrcavaju na Siciliju računajući na to da će četnici stati na njihovu stranu, no oni ne reaguju. Na Teheranskoj konferenciji Britanci korigiraju svoju formulu u *pretežnu potporu partizanskomu pokretu*.

III. etapa konačno nastupa u proljeće 1944; ta formula opet je doživjela transformaciju u smislu da *partizanski pokret postaje saveznikom u antihitlerovskoj koaliciji*. Otada četnički pokret, predstavnici staroga sustava u Srbiji, potpuno gube potporu saveznika.

U Hrvatskoj pak najveći dio političkih snaga, onaj koji je pod utjecajem HSS-a, u početku zauzima politiku čekanja, da bi se kasnije saveznici upravo na njih morali osloniti kao na najpouzdanije saveznike. Da su se ti procesi u Hrvatskoj tako odvijali, najzaslužniji je B. Magovac. Dakle, situacija je upravo obrnuta od onoga čime se danas u svijetu toliko špekulira kako su Srbi bili antifašisti, a Hrvati fašisti.

Polozicija partizanskog pokreta prema mišljenju Lj. Bobana je takva da oscilira između svog klasno-ideološkog koncepta, tj. svojih revolucionarnih ciljeva i antihitlerovske koalicije, pritiska Kominterne, odnosno općih opredjeljenja koja zahtijevaju masovnost u NOB-u. Tako u veljači 1943. godine, u trenutku kada NOB na Zapadu karakteriziraju kao opasan komunistički pokret, Vrhovni štab i CK izlaze s *Izjavom o ciljevima* u kojoj se navodi da se bore za *nepovredivost privatne svojine, punu mogućnost samoinicijative u industriji, trgovini i poljoprivredi, ljudska prava, a da će se sve važnije mjere poduzimati nakon rata od strane pravih predstavnika naroda* itd. itd. Time se pokret ne otvara samo prema vani već i prema unutra, prema svojim partnerima, a politika čekanja HSS-a, u ljeto 1943. osobito dolazi u krizu jer se očekuje pad Italije i Mussolinia. Na to upozorava Krnjević, kao predstavnik HSS-a u izbjegličkoj vladi, 22. srpnja 1943. godine, kada *poziva Hrvate u otvorenu oružanu borbu*. To je prva službena izjava vodstva HSS-a. Tada nastaju dileme: u koju borbu i s kime. Ustaše ne dolaze u obzir jer da je HSS htio, mogao je to učiniti već 1941. Čak se razmišlja i o četnicima. Saveznici zagovaraju savez svih onih koji su za borbu protiv okupatora. Ako se udruže s četnicima, potisnut će komuniste, ali će dobiti hegemonističku, unitarističku, monarhističku Jugoslaviju. U tim dilemama pomišlja se i na zasebnu borbu, no to bi bilo najgore – naći se protiv svijeta.

Završno, Boban je prikazao pozicije B. Magovca u globalnom svjetskom, partizansko-komunističkom te uže HSS-ovskom okružju. Naime, krajem svibnja 1943. godine, svojim dolaskom u partizane, na oslobođeni teritorij, Magovac se, do određene mjere, distancira od politike koju taj dio vodstva Hrvatske seljačke stranke u tom trenutku vodi. On se, za razliku od Mačeka, odlučuje na *aktivnu politiku, borbu*. NOP nastoji Magovca gurnuti u dublji sukob s vodstvom HSS-a, kako bi ovaj otišao tako daleko da Mačeka optuži za kolaboracionizam, suradnju s ustaškim režimom itd. Međutim, on za Mačeka, u najgorem slučaju, kaže tek da je "kolebljiv" i tu već dolazi do njegova prvog konflikta. Magovac od HSS-a preuzima radićevsku demokratsku tradiciju. On se, dakle, ne distancira od stranke, već od modela politike koju u danom trenutku vodi jedan dio stranačkog vodstva. On se ne identificira s NOP-om. On samo preuzima neke

njegove ciljeve: antifašistička borba, republika, drugačiji model međudržavnih odnosa, političke slobode, socijalna pravda, Rusija kao slavenska, a ne kao boljševička. Drugim riječima, Radićeva tradicija. Tu se Magovac našao između svoje stranke i partizanskog pokreta tako da, došavši na oslobođeni teritorij, ne ulazi u ZAVNOH. U svojoj izjavi od 19. lipnja 1943, u kojoj obznani svoju suradnju s partizanskim pokretom, ne poziva se na Prvo zasjedanje ZAVNOH-a, završeno tih dana, već na *Izjavu o ciljevima od 26. svibnja 1943.* prilagodenu hrvatskim prilikama, dakle, onu u kojoj se spominju ljudska prava, privatna svojina te gdje se izjavljuje da neće biti nikakvih radikalnih promjena u odnosu na prijeratno stanje itd. Magovac se dograđuje na opće demokratske ciljeve i program AVNOJ-a. On nastoji HSS *afirmirati kao ravnopravnog partnera.* NOP, u to vrijeme, nikako ne želi ići tako daleko. U toj kompromisnoj situaciji kaže se da će Magovac osnovati *Izvršni odbor Hrvatskog seljačkog pokreta*, da se ne bi spomenula stranka. Magovac, osim toga, želi osnovati *mrežu HSS-a na oslobođenom teritoriju.* Partizanski pokret mu dopušta tek da osnuje povjerenike "*Slobodnog Doma*", njegova lista. Bitno je da Magovac uspijeva preko tog lista, koji izdaje u NOP-u, ali i na druge načine, širiti među partizanima demokratsku, humanu, radićevsku misao i tradiciju te ne samo da pokret obogaćuje kvantitativno već ga i humanizira.

Na Drugom zasjedanju ZAVNOH-a Magovac već govori o HSS-u, o *stranci*, a ne o pokretu: pristaša je dovoljno da se Odbor može konstituirati. No istodobno i partizanski pokret smatra da je stekao određenu prednost. Tako dolazi do sukoba dvaju uvjerenja. Maček je i dalje distanciran, ali Košutić i prof. Krbeč pokušavaju uspostaviti vezu s partizanima. Mačekovski najuži dio HSS-a i dalje je partizanima najveći problem. Partizanski pokret nastoji Magovčevu grupu iskoristiti za diferenciranje s Mačekom. Sve objede idu na Mačeka, a ne na Stranku, jer je on potencijalni poslijeratni protivnik. Sada se Magovčeva grupa dijeli u dvije: "meku liniju", sklonu sporazumijevanju s komunistima, Gažijevu, i "tvrdu", Magovčevu, koja se bori za svoj identitet. Tada se pojavljuje i Šubašić. U cijeloj toj situaciji najdosljedniji i najuporniji je Magovac. On je jedini vijećnik, jedini političar, koji se na Drugom zasjedanju AVNOJ-a bezrezervno bori za konfederaciju.

Nakon dijaloga Tita i Churchilla, pripreme sporazuma Tito-Šubašić, "meka HSS-ovska linija" u NOB-u više popušta komunistima misleći da je perspektiva na njihovoj strani. Time se Magovac i u samom Izvršnom Odboru HSS-a izolira, pa se u ožujku 1944. godine Maček prvi put osuđuje zbog *kolaboracionizma*, što Magovac nikada nije dopuštao. Štoviše, na II. zasjedanju ZAVNOH-a Magovac više uopće ne govori. Tito je sporazumom sa Šubašićem stekao legitimitet pred saveznicima i Magovac mu više ne treba. Treba mu Gaži, meka linija koja prvi put, u travnju 1944. godine, s poštovanjem govori o Vrhovnom štabu, CK KP, Titu itd. Magovac nije dopuštao takve formulacije, pa kad se kaže da se Bakarić zauzima da vladu 1945. formira predstavnik HSS-a, misli se na meku liniju, a ne na Magovčevu, što je velika razlika. U kolovozu 1944, nakon sporazuma sa Šubašićem, pritisci jačaju na Magovca i on daje ostavku, biva interniran itd.

Nakon predavanja akademika Bobana u zaključnoj riječi predsjednik HAZU Ivan Supek, ističe da su Magovac i Hebrang istodobno maknuti te da je time izvršeno kompletno rušenje hrvatske linije, i one HSS-ovske i komunističke.

Ovaj zanimljiv znanstveni kolokvij baca novo svjetlo na hrvatsku politiku u II. svjetskom ratu. Za neupućenu javnost kao da je nedostajao upravo jedan BOŽIDAR MAGOVAC koji tako čudesno simbolizira onaj splet nemogućih okolnosti u kojem se našao hrvatski narod u težnji za slobodom, a koji je onemogućio, nakon II. svjetskog rata, ostvarenje njegove samostalnosti. Vremena su bila neskla. Magovac je stradao tragično kao i Hrvatska.

Čini se da je danas upravo ta radićevska ili, točnije rečeno, Magovčeva demokratska linija (prekinuta boljševičkom diktaturom) ponovno oživjela i da okuplja hrvatski narod, dođuše u

mного jasnijoj situaciji nego u njegovoj dotadašnjoj povijesti, ali ipak i zaslugom svih prijašnjih loših iskustava kojima je Magovac možda najbolja paradigma.

Referati sa simpozija bit će objavljeni u posebnom zborniku a ostavština će biti i predmetom posebne arhivističke i historijske pažnje.

Tihana Mršić

ZNANSTVENI SKUP O "GROBNIČKOJ BICI", Zagreb-Grobnik, lipanj 1992.

"Grobnička bitka" značajan je pojam o sudaru domaćega življa sa stranim uljezima – Tatarima god. 1242, nasilnicima na čija su nedjela ostala veoma živa sjećanja u narodnoj predaji te povijesnoj literaturi. Bez obzira na to što dosada nema poznatoga vrela koje bi definitivno opovrgnulo ili potvrdilo održavanje ili neodržavanje ovoga oružanoga sukoba, tradicija je toliko snažna da se o toj "bitki" govori stoljećima – od prvoga poznatoga zapisa u djelu Iva Ivana Tomašića iz 1562. godine, pa preko niza kasnijih spomena, sve do naših dana, s osobito poznatom tvrdnjom u sadržaju stihova Petra Preradovića: "Istina se zna. – Vječna slava kao zlato – na Grobniku sja". Otpor stranome zavojevaču iz daleke Azije u 13. st. nije bio prvi ni posljednji od strane Grobničana i ostalog pučanstva Grobničine – uglavnom krševitoga područja, u neposrednome zaleđu Rijeke, na ishodištu cestovne magistrale iz toga grada prema Zagrebu.

Sedamsto i pedeseta godišnjica "Grobničke bitke" bila je povod – upravo u vrijeme suzbijanja snažne srpske agresije s istoka na Republiku Hrvatsku te na Republiku Bosnu i Hercegovinu – da se podsjetimo na tatarski prođor u Hrvatsku, sve do Jadrana, na čuveni bijeg samoga hrvatsko-ugarskog vladara Bele IV. na primorje svoje države, ali i na pretvaranje Gradeca u kraljevski slobodni grad i, od 1242. god. razrastanje toga grada i okolnih naselja u buduću hrvatsku metropolu Zagreb. U sanaciju Kaštela u matičnome Grobniku krenulo se već ranije, a sama proslava od 14. do 21. lipnja 1992. godine imala je niz manifestacija – od premijere "Kantate Grobniku", "Misse solemnis" i drugih napjeva Ivana Zajca te izvođenja njegovoga čuvenoga "Zrinskoga" u prekrasnom ambijentu frankopanskog Kaštela, preko otvaranja etnološke zbirke u Grobniku i obnove rada staroga mlina u Martinovima, preko otvaranja izložbi u frankopanskoj Gradini na susjednome Trsatu, školskih programa, prvenstva Hrvatske u motociklizmu na Grobničkom polju, do središnje svečanosti na tome Polju i "Općega hrvatskog tabora" na kojemu je govorio i prvi predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman.

U okviru toga niza svečanosti jedno od središnjih mjesta imao je znanstveni skup pod pokroviteljstvom predsjednika Republike, dok su drugi pokrovitelji/suorganizatori bili Skupština općine Rijeka, HAZU, Matica hrvatska, Čakavski sabor i Sveučilište u Rijeci. Skup je započeo 17. lipnja u palači HAZU u Zagrebu, pod predsjedanjem predsjednika HAZU Ivana Supeka i uz njegovu uvodnu riječ, uz izvođenje Demetrove poeme iz 19. st. o "Grobničkoj bitki" u interpretaciji Neve Rošić te nastup Renesansnog ansambla "Vatroslav Lisinski". Izlaganja su imali Lujo Margetić, "Izvjestaj fra Ivana Tomašića o boju na Grobničkom polju", i Petar Strčić, "Hrvatska u XIII. st.". Skup je nastavljen sljedećega dana u frankopanskom Kaštelu u Grobniku, uz pozdravne riječi predsjednika Odbora za obilježavanje 750. obljetnice boja s Tatarima na Grobničkom polju Antuna Juretića, akademika L. Margetića u ime HAZU, Vinka Tadejevića u ime Ogranka Matice hrvatske Rijeka te P. Strčića u ime Društva za hrvatsku povjesnicu (Savez povijesnih društava Republike Hrvatske) i Čakavskog sabora. Pod predsjedanjem L. Margetića iznesena su

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 20 000 HRD

Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Industrogradnja, Zagreb, Savska c. 66 – potpomogla tiskanje rasprave
o Božidaru Magovcu

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb
Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1993.